

ПРОЦЕСНИЙ ПІДХІД ДО РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний етап економічних перетворень в Україні ставить на порядок денний формування системи ефективного управління ресурсним забезпеченням інноваційною діяльністю підприємств як одне з головних завдань в області конкурентного розвитку, оскільки без впровадження інновацій в промислове виробництво не можливо досягти таких результатів, які здатні конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках. У цьому аспекті розробка дієвої концепції управління ресурсним забезпеченням інноваційною діяльністю може стати відповідною базою для кількісного обґрунтування її параметрів та оцінки впливу цієї діяльності на динаміку розвитку підприємства.

Дослідження теоретичних та практичних аспектів ресурсного забезпечення інноваційної діяльності отримали значного розвитку завдяки науковим доробкам зарубіжних та вітчизняних вчених. Так, вагомий внесок у розвиток цього напрямку зробили такі видатні науковці, як І. Ансофф, П. Друкер, М. Кондратьєв, Г. Менш, М. Портер, Б. Санто, К. Фримен, М. Хучек та ін. Серед сучасних українських та російських авторів можна виділити Ю. Бажала, Є. Бельтюкова, І. Бланка, С. Валдайцева, О. Василенка, Волкова О., М. Войнаренка, В. Гейця, Н. Гончарову, М. Денисенка, П. Завліна, С. Ільєнкову, М. Йохну, А. Казанцеву, О. Лапко, П. Микитюка, Ю. Морозова, В. Нижника, Н. Норіцину, Л. Оголеву, О. Орлова, І. Павленко, С. Покропивного, В. Стадник, О. Собко, Є. Уткіна, Л. Федулову, Р. Фатхутдінова, В. Швеця, А. Шегду, Ю. Яковця та ін.

Метою статті є аргументація застосування процесного підходу до ресурсного забезпечення інноваційної діяльності підприємств.

Спрямованість ресурсного забезпечення на конкретні інноваційні процеси є обов'язковою умовою успішного їх протікання та досягнення очікуваного результату. Кожен процес інноваційної діяльності потребує адекватного ресурсного забезпечення, яке має бути також своєчасним, достатнім, економічним тощо. Управління бізнесом на основі виділених процесів конкретної господарської діяльності знаходить відображення в науковій літературі з економічної проблематики в 60-х рр. ХХ століття. Процесне управління, на нашу думку, не є антиподом управління за функціями, хоча протиставлення процесного і функціонального підходів є досить поширеним в науковій літературі, про що свідчать численні публікації. В якості ілюстрації подібних поглядів можна використати думку Скрипка Л.Є.: «Принципова відмінність процесного підходу від функціонального полягає в тому, що основна увага менеджменту концентрується не на функціях, які виконуються різними підрозділами та посадовими особами, а на міжфункціональних процесах, що об'єднують окремі функції в загальні потоки і націлені на кінцеві результати діяльності підприємства». Однак, на практиці має місце взаємодоповнення процесного і функціонального підходів, їх паралельне існування створює можливість отримання підприємством синергійного ефекту від вираженого цільового використання обох підходів [2]. Процесна модель як така являє собою систему (мережу) взаємодіючих процесів, кожен з яких впливає на функціонування не тільки інших процесів, але і системи в цілому. Результат виконання одного процесу визначає затрати та ефективність інших процесів, і думка Адлера С.Є. та Щепетової Ю.П. щодо самодостатності та автономності певних процесів видається сумнівною. Абсолютним виявом взаємопов'язаності є наскрізні процеси – такі, що пронизують все підприємство і певним чином стосуються діяльності всіх структурних підрозділів. Питання ідентифікації інноваційних процесів науковці вирішують неоднозначно, однак перелік процесів має спільну логіку і охоплює дослідження та розробки, формування ідеї (концепції) інновації, проектування та освоєння виробництва, власне виробничий етап, збут та просування продукції.

Перший етап – «Концепція / ідея» – винахідницькі думки відносно нового виробу або процесу, або апарату, або методу – сформульовані на папері з використанням мови, зрозумілої неспеціалістові (потенційному інвесторові). Другий етап – «Аналіз Концепції» – трансляція ідеї в ескізний проект; початкові обчислення, малюнки і схеми, які демонструють теоретичну можливість винаходу. Третій етап – «Працююча Модель/ Доказ Концепції» – робоча модель представляє доказ концепції. Часто це – не повнорозмірна, недорога і грубо створена модель, що не виконує абсолютно всіх функцій кінцевого продукту, а призначена для перевірки найбільш важливих параметрів і подальшого створення технічного прототипу – вона повинна працювати, вона повинна довести ідею, концепцію. Четвертий етап – «Розробка Прототипу» – фактична робоча версія виробу, апарату, або процесу.

Призначається для збору даних щодо експлуатаційних характеристик і технології промислового виробництва; ця модель зазвичай також робиться уручну, але завжди достатньої високої технічної якості, для визначення – чи можна створити промисловий прототип. П'ятий етап – «Створення промислового прототипу» – повнорозмірної, повністю функціонуючої моделі, призначеної для розробки технологічних умов промислового виробництва, яка зазвичай також створена уручну модель, але її виконання вже відповідає всім вимогам кінцевого продукту. На цій стадії вже можна реально розрахувати необхідні витрати з придбання або створення потрібних інструментів, форм, матриць, матеріалів і тому подібного, залучення технологів, кошторисників, планувальників і інших фахівців. Шостий етап – «Створення промислового зразку» – повнорозмірної, зі всіма експлуатаційними характеристиками моделі, готової до серійного виробництва. Ці зразки передаються третім, в основному спеціалізованим, незалежним організаціям для тестування та винесення висновку і таке тестування – останній етап перед виходом на ринок [1].

Дискусійним залишається питання послідовності інноваційних процесів, первинності одних відносно інших. Проте все різноманіття пропонованих альтернатив може бути розділене на дві групи залежно від орієнтації інноваційних процесів. До першої групи слід віднести моделі Кошкіна Л.І., Хачатурова А.Є., Булатова І.С., Ільєнкової С.Д., Гринева В.Ф., Кардаша В.Я., Ф. Кодами, Л. Водачека, О. Водачкової, Т. Алімової, які відводять визначальну роль фундаментальним, пошуковим, прикладним дослідженням і дослідно-конструкторським розробкам. Ринкова ж прийнятність нововведень підприємства в запропонованих моделях інноваційних процесів: – або не досліджується взагалі (Кошкін Л.І., Хачатуров А.Є., Булатов І.С., Ф. Кодама), – або вивчається на стадії маркетингових досліджень ринкового етапу, тобто після запуску інноваційної продукції у виробництво (Ільєнкова С.Д., Гринева В.Ф., Кардаш В.Я.), коли ринкове сприйняття продукції може виявитись негативним, а вносити зміни у концепцію інновації може бути вже запізно, – або розглядається перед запуском новини у виробництво, але вже після організації виробничого процесу (Т. Алімова), що також веде до підвищення ризику ринкової незатребуваності інновацій і неефективних витрат ресурсів, сил і часу [2].

Зазначені підходи до моделювання інноваційного процесу, зорієнтованого на НДДКР, узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Моделювання інноваційного процесу, зорієнтованого на НДДКР

Автор моделі	Кашкін Л.І. Хачатуров А.Є. Булатов І.С.	Ільєнкова С.Д. Гринева В.Ф. Кардаш В.Я.	Фуміо Кодама	Водачек Л. Водачкова О.	Алімова Т.	Узагальнююча концепція
Етапи інноваційного процесу	Довиробничий етап: - НДД - ДКР - Підготовка виробництва	Фундаментальні дослідження	Фундаментальні дослідження	Наука	Наукові дослідження і розробки	Довиробничий етап: - фундаментальні, пошукові і прикладні дослідження та розробки, - організація та освоєння виробництва
		Прикладні дослідження	Прикладні дослідження	Дослідження		
		Розробка	Розробка концепції	Розробка виробу	Придбання неуречевленої технології	
		Проектування	Промисловий зразок		Організація виробництва	
		Будівництво			Маркетинг нових продуктів	
	Освоєння виробництва					
	Виробництво продукції	Виробництво	Виробництво	Виробництво	Пуск виробництва	
Експлуатація або споживання	Маркетинг	Виробництво	Споживання	Стратегічні дослідження ринку	ринковий етап: - збут, - споживання (експлуатація)	

До другої групи належать автори, що вважають за доцільну організацію інноваційного процесу з врахуванням вимог ринку вже на ранніх етапах розробки інновації: Бредб'орі Дж.А.А., Дональд Д. Маргуїс, Ф. Кодама, Гольдштейн Г.Я., П. Доль.

Узагальнююча концепція моделей організації інноваційних процесів, що рекомендуються авторами цієї групи, представлена в табл. 2.

Так, при даному підході маркетингові дослідження слід проводити безпосередньо після фази генерації ідеї нововведення. Розробка концепції інновації на підставі маркетингових досліджень і, отже, з врахуванням вимог ринку, таким чином, підвищує ефективність інноваційної діяльності підприємства, знижуючи ризики і мінімізуючи витрати часу та ресурсів на впровадження інновації.

Таблиця 2

Моделювання ринковоорієнтованого інноваційного процесу

Автор моделі	Бредб'юрі Дж.А.А.	Дональд Д. Маргуїс	Фуміо Кодама	Гольдштейн Г.Я.	Дойль П.	Узагальнююча концепція		
Етапи інноваційного процесу	Попередня оцінка проекту: - генерація ідей; - експеримент; - винахід; - оцінка; - патентування; - аналіз проекту	Усвідомлення можливостей	Ідея	Розробка товару: - маркетингові дослідження; - генерація та фільтрація ідей; - НДР; - ДКР; - випробовування в ринкових умовах	Ідея	Довірочний етап: - усвідомлення ринкових та виробничих можливостей; - розробка концепції продукції; - організація та освоєння - виробництва		
	Прикладне застосування: - експерименти; - ідеї; - дослідження ринку; - оцінка проекту	Формулювання ідеї			Дослідження та аналіз ринку			
		Розробка і проектування	Розв'язок проблеми	Формування попиту	Підготовка виробництва		Перевірка концепції продукції	Бізнес-аналіз
	Застосування	Застосування	Розробка концепції продукції	Розробка концепції продукції	Освоєння виробництва		Розробка торгової марки	Виробничий етап
		Розповсюдження	Виробництво	Виробництво	Виробництво		Впровадження у виробництво	
			Тестування	Тестування	Збут		Пробний ринок	
		Ринок	Ринок	Експлуатація	Виведення на національний ринок			

Спираючись на результати проведеного аналізу наукових підходів до моделювання інноваційних процесів, ми узагальнили їх і сформуvalи комплексну модель, що висвітлює основні взаємозв'язки між інноваційними процесами та являє собою структуру напрямків ресурсного забезпечення інноваційної діяльності підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Структура напрямків ресурсного забезпечення інноваційної діяльності підприємства

Ресурси інноваційної діяльності можуть мати вартісну, матеріальну (матеріалізовану) і нематеріальну форму (знання). Структуру напрямків ресурсного забезпечення інноваційної діяльності підприємства визначають інноваційні процеси.

Відповідно, можна припустити, що: по-перше, (конкретний) інноваційний процес визначає пріоритетну форму ресурсу; по-друге, відбувається перехід ресурсу з однієї форми в іншу і він визначається логікою інноваційного процесу; по-третє, взаємоперетворення форм ресурсу має циклічний характер і відповідає циклам «РІР» («ресурс – інновація – ресурс») та «ІРІ» («інновація – ресурс – інновація»), сформульованим нами в першому параграфі роботи та уяоченим на рис. 2.

На стадіях досліджень та розробок пріоритетною є нематеріальна форма ресурсу. Успіх інноваційного процесу залежить тут від знань, від спроможності підприємства продукувати життєздатні інноваційні ідеї.

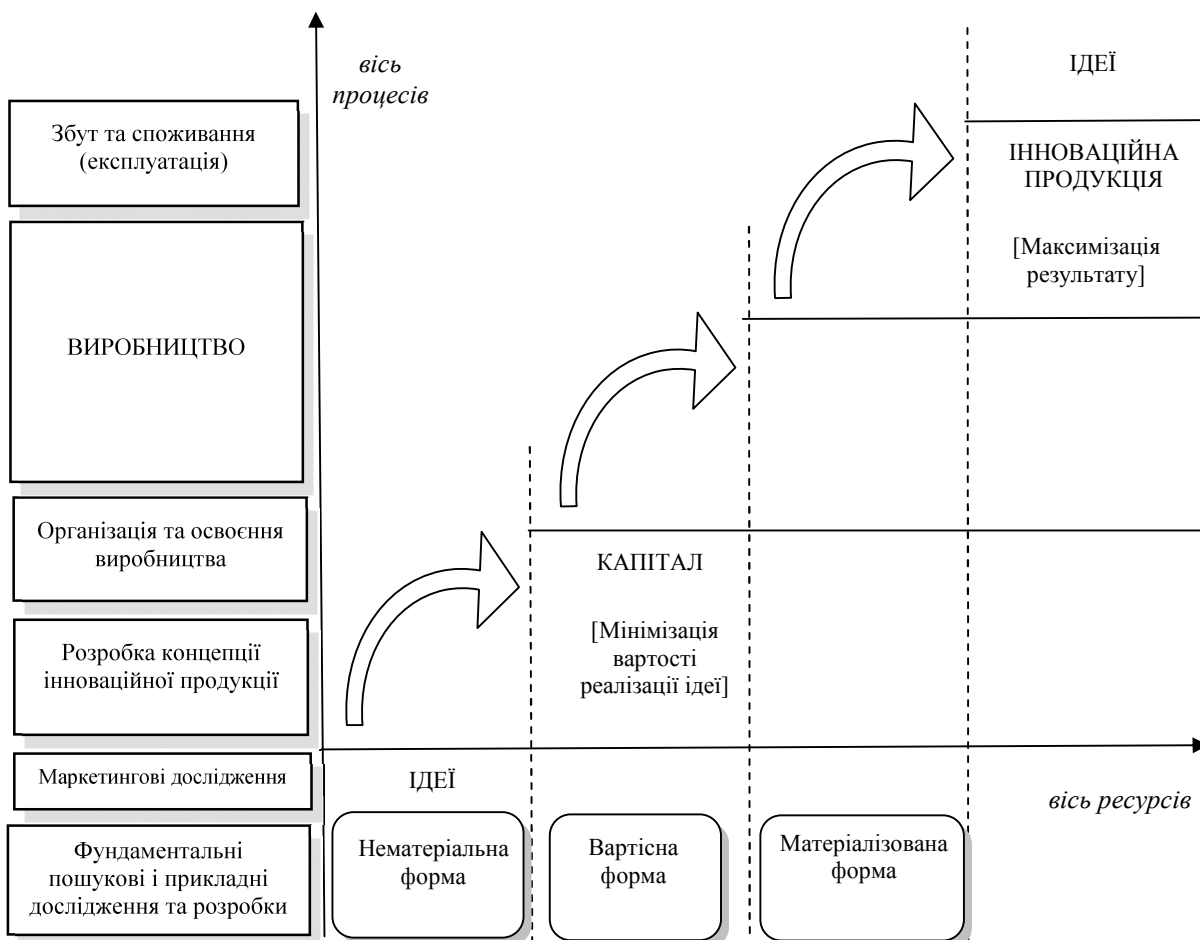

Рис. 2. Пріоритетні форми ресурсу в циклі інноваційної діяльності підприємства

Наступні стадії вимагають проведення оцінки вартості реалізації ідеї, вибору способу втілення інноваційного задуму в життя, пошуку інвесторів, яких задовольняє рівень ризикованості проекту.

Від розробки концепції продукції до організації та освоєння виробництва пріоритетною стає вартісна форма інноваційного ресурсу. Орієнтуючись на принцип мінімізації вартості реалізації ідеї, не слід забувати, що фінансове забезпечення має бути достатнім та вчасним, оскільки швидкість виходу інноваційного продукту на ринок – до появи продукції конкурентів – є критичною умовою прибутковості діяльності підприємства – інноватора.

Управління матеріальними потоками являється вкрай важливим на стадії виробництва, успішність якого залежить від здатності менеджменту оптимізувати структуру ресурсів, віднайти найкращу їх комбінацію. Тобто, у виробництві пріоритетною є матеріальна (матеріалізована) форма ресурсу. Взаємопов'язаність форми ресурсу та інноваційного процесу проілюстровано на рис. 2.

Ресурс інноваційної діяльності підприємство залучає ззовні (ринковий підхід) та / або продукує (ресурсний підхід). Тобто, ресурсне забезпечення інноваційної діяльності, на нашу думку, можна представити як послідовність процесів перетворення ресурсів на інновації та усвідомлення останніх як ресурсів. В зазначеній послідовності можна побачити чергування циклів, для яких той або інший

процес виступає як основний. Початковий цикл «РІР» (ресурс – інновація – ресурс) є неможливим без залучення ресурсів ззовні. Він ґрунтується на процесі перетворення залучених ресурсів у інновації. Інновація, як відзначалось, має двоїсту природу, сполучає в собі нове матеріальне (фізичний продукт) і нове ідеальне (знання). Якщо матеріальний продукт – інновація переважно реалізовується на ринку, то знання як результат інноваційної діяльності, будучи усвідомленим, стає внутрішнім ресурсом подальшого інноваційного розвитку підприємства, що й ілюструє наступний цикл «ІРІ» (інновація – ресурс – інновація).

Таким чином, і взаємоперетворення форм ресурсу має циклічний характер (рис. 3).

Початковий цикл, що передбачає залучення ресурсів ззовні, може починатись з капіталу для придбання матеріалізованих у вигляді патентів ідей з наступною організацією виробництва інноваційної продукції задля прирощення капіталу: «К – М – І – К».

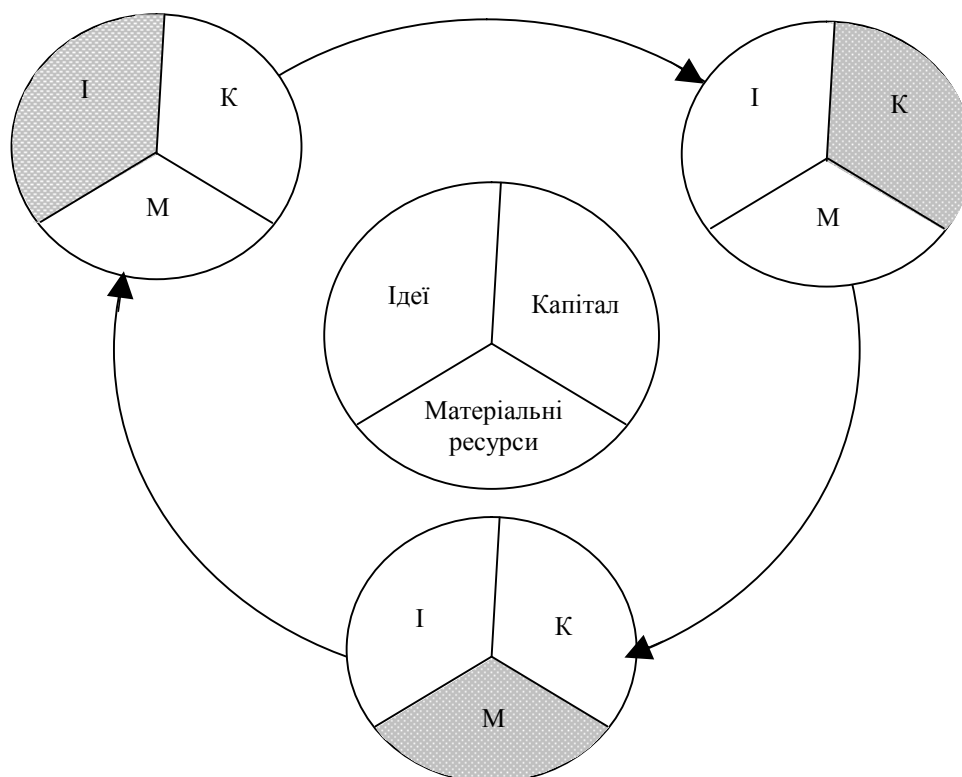

Рис. 3. Цикл взаємоперетворення форм ресурсу інноваційної діяльності

Наступний цикл може починатись з ідеї як внутрішнього ресурсу інноваційної діяльності і націлюватись на прирощення знань (нематеріального ресурсу): «І-К-М-І». Важливо підкреслити триєдність форм ресурсів інноваційної діяльності.

Якщо звернутись до традиційної класифікації ресурсів підприємства, то легко побачити, що будь-який вид ресурсу існує одночасно в трьох формах. Щоб проілюструвати це, нами було сформовано матрицю характеристик «вид – форма» ресурсів (табл. 3).

В якості аргументів триєдності форм ресурсу можна навести наступні приклади. Якщо відсутні вміння щодо користування певним обладнанням (нематеріальна форма), то зникає його вартісна форма; залишається лише мертва матерія, що вже не є ресурсом. Неякісна сировина (наприклад, з причини великої кількості браку), може виявитись порівняно дешевою, але її застосування призведе до зростання виробничих витрат і суттєво звузить напрямки її можливого ефективного використання. Тобто матеріальна та вартісна форма сировини єдині з нематеріальною – спрямованістю її використання. Управління на основі пріоритетної форми ресурсу є потенційно більш ефективним, ніж традиційне, зорієнтоване на ефективне використання конкретного виду ресурсу. Ресурсне забезпечення можна представити як комплекс заходів, що здійснюється з (над) ресурсами в процесі інноваційної діяльності. Щоб сформувати такий комплекс, було проаналізовано публікації в науковій економічній літературі і виявлено переважання логістичного підходу. Але, на нашу думку, логістичний підхід до управління ресурсним забезпеченням, що включає закупівлю,

транспортування, складування, сортування і т.п., стосується лише конкретних матеріальних ресурсів і не може бути застосований ні до ресурсу «капітал», ані до ресурсу «знання».

Таблиця 3

Характеристики основних видів ресурсів як вияв (свідчення) триєдності вартісної, матеріалізованої та нематеріальної їх форм

Види ресурсів	Вартісна форма	Матеріалізована форма	Нематеріальна форма
Персонал	Заробітна плата, витрати підприємства на соціальне страхування, підтримання та підвищення кваліфікації працівників, створення належних умов праці	Чисельність та фізичні (психофізичні) характеристики працюючих, структура персоналу	Інтелектуальні здібності, моральні якості, ментальні особливості, накопичений досвід
Фінансові ресурси	Вартість капіталу (WACC)	Гроші	Знання щодо методів пошуку, джерел залучення дешевих грошей
Обладнання	Ціна обладнання, вартість транспортування та монтажу, експлуатаційні витрати, вартість ремонту тощо	Фізичні параметри обладнання (наприклад: габарити, кількість, потужність, енергоспоживання)	Знання щодо технології використання обладнання, досвід ефективного користування ним
Сировина та матеріали	Ціна сировини та матеріалів або витрати підприємства на їх купівлю і подальшу обробку	Кількісно – фізичні характеристики сировини та матеріалів	Знання і досвід щодо обробки матеріалів, найкращого застосування сировини
Інформація	Узагальнено – ціна інформації, конкретно – витрати на пошук, купівлю, надходження необхідних даних	Документи, дані в електронному виді, людина – носій інформації і т.д.	Знання щодо області ефективного застосування даної інформації

Альтернативою логістичному погляду на ресурсне забезпечення виступає управлінська концепція, що концентрується на оцінці наявних ресурсів, залученні ресурсів, процесах перерозподілу, оновлення, розширення і т.п. При цьому аналізуються не лише певні види матеріалів, але і потреба в персоналі, і залучення коштів. Разом з тим забезпечення діяльності підприємства ресурсом «знання» знаходиться поза увагою даної концепції. Сформувані комплекс заходів щодо ресурсного забезпечення інноваційної діяльності, який би враховував триєдність вартісної, матеріалізованої і нематеріальної форм ресурсу і при цьому деталізував дії над ресурсом до рівня конкретних (рутинних) процедур досить складно, враховуючи обмеження щодо обсягів дисертації. Тому оптимальним, на нашу думку, є формування універсального комплексу заходів, який можна було б застосовувати до ресурсу в будь-якій формі, що використовується в процесі інноваційної діяльності.

Література

1. Адлер Ю.П. Чем дальше в лес, тем больше процессов / Ю.П. Адлер, С.Е. Щепетова // Методы менеджмента качества.– 2002. – № 8. – С. 4–7.
2. Скрипко Л.Е. Построение процессных моделей менеджмента качества на основе требований ИСО 9001:2000 / Л.Е. Скрипко // Вестник СПбГУ. Серия 8. – 2006.– Выпуск 1. – С. 28 – 51.

Рецензент докт. экон. наук, профессор А.Г. Мендрул

331.101.4

Лихачёва О.Ф., ассистент, Потапова Ю.С., студент, Крымский экономический институт КНЭУ имени Вадима Гетьмана, г. Симферополь

ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМЫ ОПЛАТЫ ТРУДА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ И ОБОСНОВАНИЕ НЕОБХОДИМОСТИ ЕЁ РЕФОРМИРОВАНИЯ

В процессе перехода к рыночным отношениям принципиально меняется экономическая природа и сущность заработной платы. Актуальность данной темы исследования состоит в том, что переход Украины к рыночным отношениям обусловил необходимость формирования рыночного механизма регулирования заработной платы на основе теории стоимости (цены) рабочей силы. На